

УДК 378:377:327-051|005.336.6-027.561
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/66-3-30>

Лєся СЕРМАН,
orcid.org/0000-0003-2061-1792
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов і перекладу
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
(Івано-Франківськ, Україна) lesia.serman@pnu.edu.ua

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ

Одним зі шляхів підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин, враховуючи беззаперечну важливість даного фаху, вбачаємо процес формування професійного іміджу. Здобуття вищої освіти – це початок становлення фахівця, його перші кроки самоусвідомлення у професії, тому саме під час навчання здобувачам необхідно забезпечити створення іміджеформувального освітнього середовища для позитивного, мотиваційно-ціннісного ставлення до процесу формування професійного іміджу та ініціювати програму саморозвитку особистості.

У статті розглядаються особливості підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин з точки зору наявності в даній освітній програмі умов до формування професійного іміджу. Отриманий аналіз дозволив виділити іміджеформувальні елементи, що стали предметом контент-аналізу освітньої програми, серед них: ціннісно-мотиваційний, комунікативно-інтерактивний та професійно-статусний. Проаналізовано компетентності, якими повинен оволодіти здобувач та програмні результати навчання 75 дисциплін циклу загальної та фахової підготовки, а також 3 видів виробничої практики.

В результаті здійсненого контент-аналізу встановлено, що наявний навчально-педагогічний комплекс підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин не повною мірою забезпечує необхідні знання та навички для формування у них цілісного професійного іміджу. У значній мірі це стосується важливого на етапі становлення молодого фахівця ціннісно-мотиваційного іміджеформувального компонента зорієнтованого на стимулюванні мотивації та ціннісних орієнтацій на особистісний та професійний розвиток.

Обґрунтовується об'єктивна необхідність впровадження спеціального навчання, що забезпечило б необхідні знання для формування професійного іміджу в майбутнього фахівця з міжнародних відносин, що підтверджує виявлені суперечності між необхідністю формування професійного іміджу в майбутніх фахівців з міжнародних відносин в процесі професійної підготовки у закладі вищої освіти та нерозробленістю педагогічних умов і засобів його формування.

Ключові слова: професійний імідж, іміджеформувальний компонент, фахівець з міжнародних відносин, контент-аналіз, професійна підготовка.

Lesia SERMAN,
orcid.org/0000-0003-2061-1792
PhD (Education),
Associate Professor at the Department of Foreign Languages and Translation
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) lesia.serman@pnu.edu.ua

THE PROBLEM OF THE TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN INTERNATIONAL RELATIONS IN THE CONTEXT OF PROFESSIONAL IMAGE FORMATION

One of the ways to increase the effectiveness of the professional training of future specialists in international relations, taking into account the undeniable importance of this profession, we see the process of forming a professional image. Obtaining a higher education is the beginning of the formation of a specialist, his first steps of self-awareness in the profession, therefore, it is during training that the acquirers must ensure the creation of an image-forming educational environment for a positive, motivational and valuable attitude to the process of forming a professional image and initiate a program of self-development of the individual.

The article examines the peculiarities of the training of future specialists in international relations from the point of view of the availability of conditions for the formation of a professional image. The resulting analysis made it possible to identify image-forming elements that became the subject of content analysis of the educational program. Competencies that must be mastered by the applicant and program results of 75 disciplines of the cycle of general and professional training.

As a result of the content analysis, it was established that the existing educational and pedagogical complex of training future specialists in international relations does not fully provide the necessary knowledge and skills to form a holistic professional image. To a large extent, this concerns the valuable and motivational image-forming component, which is important at the stage of formation of a young specialist, focused on stimulating motivation and value orientations for personal and professional development.

The objective necessity of introducing special training, which would provide the necessary knowledge for the formation of a professional image in a future specialist in international relations, is substantiated, which confirms the revealed contradictions between the need to form a professional image in future specialists in international relations in the process of professional training in a higher education institution and the lack of development pedagogical conditions and means of its formation.

Key words: professional image, image-forming component, specialist in international relations, content analysis, professional training.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна переживає один з найважчих і найвизначальніших періодів у своїй історії. Український народ бориться за свою незалежність і водночас здійснює реформування всіх сфер суспільного життя. Модернізація системи освіти, зміна її пріоритетів та зорієнтування на Європейський вектор роботодавців висуває нові вимоги до підготовки фахівців усіх рівнів і спеціальностей. Особливий інтерес у цьому контексті займає професійна підготовка майбутнього фахівця з міжнародних відносин у закладах вищої освіти, яку доцільно розглядати не тільки в знаннєвій парадигмі, тобто набуття знань та вмінь, а й зовнішній атрибутивний, що складає його професійний імідж.

Проблемою професійного іміджу займалося чимало науковців різних напрямів і сфер, відповідно її міждисциплінарний контекст є різновекторним, оскільки уміння презентувати себе у своїй професії створює ресурс до успіху і навпаки. А у сьогоденних реаліях професійному іміджу майбутніх міжнародників доцільно приділяти значно більше уваги, оскільки вони є комунікаторами та медіаторами у відносинах з іншими державами та їх громадянами, формуючи імідж України та українців у світі, візуалізуючи еталон поведінки, красномовства, комунікативності, зовнішності тощо. Як стверджує І. Гавриленко, іміджева дипломатія держави, поруч із публічною та культурною дипломатією, є одним із головних засобів формування позитивною громадської думки про державу закордоном (Гавриленко, 2015). Визначена актуальність та недостатня теоретична розробленість окресленої проблеми зумовили вибір теми дослідження.

Метою даної наукової розвідки є розгляд проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин в контексті формування у них професійного іміджу під час навчання в ЗВО.

Аналіз дослідження. Поняття іміджу у сучасній науці має різнопланову інтерпретацію, відповідно до особливостей, мети, завдань антропології, соціології і культурології, психології і

педагогіки, адже поняття «імідж» міждисциплінарне і застосовується в різних галузях знань.

Серед зарубіжних авторів, що займаються дослідженнями і практичними розробками в області формування іміджу особистості, слід назвати таких фахівців, як П. Берд, С. Блек, П. Вейл, Т. Сван. Зовнішній аспект формування іміджу досліджували Л. Браун і М. Спіллейн, імідж з точки зору його внутрішньої форми проаналізували Б. Брюс, Б. Джі та Н. Енкельман. На пострадянському просторі як психологічну проблему імідж досліджували Л. Донська, О. Перелігіна, А. Бодальов, А. Панасюк, Г. Почепцов, В. Шепель. Також присвячено багато праць, що охоплюють та обґрунтовують різні аспекти підвищення якості підготовки фахівців: В. Андрущенко, С. Гессен, В. Кремень, В. Лутай, Л. Пуховська та ін.

Проблемою професійної підготовки майбутніх міжнародників займаються В. Вишпольська, К. Істоміна, М. Мальський, В. Третько, С. Фуллер формування у них міжкультурної та іншомовної компетентностей вивчають А. Козак, О. Сніговська, мовленнєву культуру майбутнього фахівця з міжнародних відносин як складник його іміджу досліджує О. Караман. Особливості підготовки дипломатів у різних країнах досліджує Р. Штайн, зокрема у Європейському Союзі – С. Дюк, Д. Спенс.

Аналізуючи сучасні тенденції у професійній підготовці майбутніх міжнародників В. Третько зазначає, що бурхливий розвиток інформаційного простору, світові інтеграційні процеси сприяли появі іншої парадигми професійної підготовки фахівців, орієнтованої не на забезпечення «знаннями на все життя», а як мінімум на формування можливостей фахівця навчатися протягом життя, орієнтацію при підготовці майбутніх фахівців на виконання вимог професійної діяльності (Третько, 2013). Водночас європейські дослідники підкреслюють, що при підготовці майбутніх дипломатів важливими є диференціація, а не стандартизація в межах програми (Duke, 2012).

У професійній підготовці майбутніх фахівців-міжнародників застосовується міждисциплінарний підхід, що передбачає засвоєння знань з цілого комплексу наукових сфер: дипломатії, політології, соціології, географії та історії, конфліктології, міжнародної економіки та міжнародного права тощо.

Надзвичайно важливим для майбутніх фахівців-міжнародників є навички професійного спілкування та культура мовлення. Як зазначає О. Захарчук-Дуке, неодмінною умовою успіху є дотримання загальних вимог, які визначають рівень культури усного мовлення: смислова точність, якісність, небагатослівність мовлення, відповідність між мовними засобами та обставинами мовлення неоднозначність у формулюванні думки; логічність, співмірність мовних засобів та стилю викладу; багатство лексики в активному словниковому запасі мовця; самобутність; виразність дикції, відповідність інтонації мовленнєвій ситуації (Захарчук-Дуке, 2014). Майбутні фахівці з міжнародних відносин мають суворо дотримуватися мовних норм, цим самим демонструючи високий рівень мовленнєвої поведінки і досконале володіння державною мовою. Це створюватиме їй позитивний імідж дипломата, їй підвищить рівень нашої держави в очах світової спільноти (О. Караман, 2018: 176).

Навички професійного спілкування неодмінно доповнюються іншомовною компетентністю. Адже професійне спілкування у галузі міжнародних відносин здійснюється в усній і письмовій формах. Таким чином, фахівці-міжнародники повинні вміти сприймати і розуміти повідомлення іноземною мовою усно і письмово, для того щоб мати можливість узагальнити, проаналізувати і перекласти цю інформацію, вести ділову переписку і телефонні розмови, знати принципи ведення ділових переговорів і зустрічей на міжнародному рівні (Істоміна, 2015).

Для кращого розуміння проблеми формування професійного іміджу у майбутніх фахівців-міжнародників у процесі навчання у ЗВО нами проведений контент аналіз освітньої програми за спеціальністю 291 Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. Навчальні дисципліни розглядалися з точки зору наявності у їх структурі іміджеформувальних компонентів.

У попередніх дослідженнях нами сформульовано визначення поняття «професійний імідж» як багатоаспектний феномен, що виникає в соціальному середовищі та функціонує як регулятор

соціальних стосунків; сукупність зовнішніх візуальних характеристик і поведінкових актів. На нашу думку, професійний імідж об'єднує в собі систему культурологічних, лінгвістично-комунікативних, психологічних знань, умінь і навичок фахівця, його особливу здатність до синтезу зовнішньої чарівливості та духовності, для успішної соціальної адаптації на шляху до досягнення професійного успіху (Серман, 2020: 78).

Проаналізувавши наукові дослідження, як цілісне системне утворення структурними компонентами професійного іміджу нами визначено:

- індивідуально-мотиваційний (мотивація до самопрезентації та самореалізації у професійній сфері, особистісні та природні характеристики фахівця);
- комунікативно-інтерактивний (лінгвістична та комунікативна компетентності, етикет, інтелектуальна активність, міжкультурна комунікація, культура спілкування та мовлення, емоційний інтелект, саморегуляція);
- професійно-статусний (професійна компетентність, значущість престижу професії, алгоритми дій і способів поведінки) (Серман, 2020: 163).

У такому поєднанні за нашими обґрунтуваннями вони сприяють формуванню у майбутнього фахівця з міжнародних відносин професійного іміджу.

Освітні програми професійної підготовки майбутнього фахівця з міжнародних відносин передбачають цілий ряд програмних результатів. Навчальний план включає 35 нормативних навчальних дисциплін, з яких 8 відносяться до циклу загальної підготовки і 27 відповідно – до циклу професійної підготовки, а також 37 вибірко-вих дисциплін. Передбачається також проходження студентами 3 видів виробничих практик: в науково-аналітичних центрах / організаціях, у підрозділах Міністерства закордонних справ та перекладацька практика.

Здійснено контент-аналіз усіх дисциплін на предмет наявності у їх структурі іміджеформувальних елементів. Через велику кількість дисциплін наведемо приклад даного аналізу у вигляді таблиці лише деяких із них (див. табл. 1).

Таким чином були проаналізовані усі дисципліни навчального плану, узагальнені кількісні результати наведені в таблиці 2.

Проведений аналіз представлених у освітній програмі дисциплін та очікуваних результатів навчання приводить нас до розуміння, що наявний навчально-педагогічний комплекс заходів та чинників професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин зосередже-

Таблиця 1

**Контент-аналіз навчального плану спеціалізації 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії в контексті формування професійного іміджу
у майбутнього фахівця-міжнародника**

Дисципліна	Іміджеформувальний компонент	Ключові компетентності майбутнього фахівця з міжнародних відносин	Практичні задачі
Цикл загальної підготовки			
Українська мова за професійним спрямуванням	<i>комунікативно-інтерактивний</i> (культура спілкування та мовлення)	Загальна професійна компетентність	Підготовка виступів-повідомлень на семінарських та практичних заняттях, написання рефератів, робота з публіцистичними текстами, робота з довідковою літературою та картами, підготовка презентацій
Історія України	<i>комунікативно-інтерактивний</i> (культура спілкування та мовлення)	Загальна професійна компетентність	
Історія української культури (англійською мовою)	<i>комунікативно-інтерактивний</i> (іншомовна компетентність, культура спілкування та мовлення)	Загальна професійна компетентність	
Цикл професійної підготовки			
Вступ до спеціальності (міжнародні відносини)	<i>професійно-статусний</i> (алгоритми дій і способів поведінки, професійна компетентність).	Фахові (предметні) компетентності	Підготовка виступів-повідомлень на семінарських та практичних заняттях, робота з довідковою літературою
Теорія міжнародних відносин		Фахові (предметні) компетентності	
Англійська мова спеціальності	<i>комунікативно-інтерактивний</i> (лінгвістична компетентність, міжкультурна комунікація, культура спілкування та мовлення)	Фахові (предметні) компетентності	Усне та писемне мовлення, реферування оригінальної літератури, переклад

Таблиця 2

**Кількісні характеристики переважаючого іміджеформувального компоненту
в структурі дисциплін навчального плану**

Вид дисципліни	Переважаючий іміджеформуючий комплекс		
	індивідуально-мотиваційний	комунікативно-інтерактивний	професійно-статусний
Нормативні	-	10	25
Вибіркові	2	9	26

ний здебільшого на формуванні професійних (дипломатичній, політологічній, лінгвістичній, лінгвокультурологічній тощо) компетентностях і не фокусується належною мірою на розвитку у майбутнього фахівця особистісних компетентностей, які ґрунтуються на знаннях, вміннях та навичках, що сприяли б успішній самопрезентації, баченню та проєкції можливих шляхів професійного розвитку, володінню ефективних стратегій побудови міжособистісної комунікації та вмінню подібати оточуючим. Особливо помітна відсутність особистісно-мотиваційного компонента. Винятком виступають лише вибіркові дисципліни «PR та Бренд Менеджмент у міжнародних відносинах», що знайомить здобувачів з поняттями іміджу, репутації, мотивує до самопрезентації та самореалізації у професійній сфері, а також «Психологія», що допомагає зрозуміти особистісні та природні характеристики людини, пояснює поняття сприйняття та описує інструментарій психологічного впливу.

Зміст блоків типового навчального плану не має спрямованості на формування спеціальних компетентностей, необхідних майбутнім фахівцям для цілеспрямованої побудови власного професійного іміджу. Проте в ході теоретичної підготовки реалізується формування певних іміджеформувальних компонентів у взаємозв'язку з формуванням ключових професійних компетентностей у циклах загальної та професійної підготовки, а також під час виробничої практики.

Висновки. Таким чином, новітні вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин спонукають реалізовувати освітню програму не тільки в парадигмі набуття знань та вмінь, а й зовнішній атрибутивній, що складає професійний імідж фахівця.

Проведений контент-аналіз навчальних дисциплін виявив, що досліджуваний аспект професійної підготовки майбутніх фахівців з міжнародних відносин у закладі вищої освіти формується фрагментарно. У результаті здобувач отримує масив

навчальної інформації, яка не гарантує формування навичок побудови, керування та корекції професійного іміджу.

Тож наявна нерозробленість педагогічних умов і засобів формування професійного іміджу в майбутнього фахівця з міжнародних відносин виявила об'єктивну потребу в спеціальному навчанні, що забезпечило б необхідні знання для його формування.

В першу чергу це стосується індивідуально-мотиваційного компоненту. Для вирішення даної задачі необхідне створення іміджеформувального

освітнього середовища для позитивного, мотиваційно-ціннісного ставлення до процесу формування професійного іміджу, що реалізується через застосування методологічних та дидактичних підходів, заснованих на стимулюванні мотивації та ціннісних орієнтацій на особистісний та професійний розвиток майбутнього фахівця з міжнародних відносин.

Перспективи подальших наукових розвідок стосуватимуться аналізу та розробки педагогічних умов формування професійного іміджу майбутніх спеціалістів з міжнародних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гавриленко І. І. Іміджева дипломатія як метод підтримання глобального лідерства США. *Міжнародні відносини. Серія «Політичні науки»*. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2562
2. Захарчук-Дукє О.О. Проблема культури мовлення у науковому полі сучасної лінгводидактики. *Українська мова і література в школах України. Наука – школі, мовознавчі студії*, 2014. № 2. С. 19–25.
3. Істоміна, К. Ю. Професійна підготовка фахівців з міжнародних відносин в університеті Торонто. *Молодий вечірний*, 2015. № 3(2). С. 94–97.
4. Караман О.В. Мовленнєва культура майбутнього фахівця з міжнародних відносин як складник іміджу. *Тенденції та перспективи формування професійної лексики*. Вип. VIII, 2018. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/831c076b-3793-4bb9-9884-b54391def1f3/content#page=175>
5. Серман Л. І. Педагогічні умови формування професійного іміджу у майбутніх учителів іноземної мови. (Рукопис) Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Рівненський державний гуманітарний університет. Рівне, 2020.
6. Сніговська О.В. Формування міжкультурної компетентності міжнародників при викладанні іноземної мови. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*, 2015. № 23. С. 82–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2015_23_118
7. Третько В. Міждисциплінарний підхід у підготовці майбутніх магістрів міжнародних відносин. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*, 2013. Вип. 6. С. 94–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_13.
8. Duke, S. (2012). Diplomatic Training and the Challenges Facing the EEAS. *The Hague Journal of Diplomacy*, 7(1), 95–114. URL: <https://doi.org/10.1163/187119112X609167>

REFERENCES

1. Havrylenko I. (2015). Imidzheva dyplomatiiia yak metod pidtrymannia hlobalnoho liderstva SShA. [Image diplomacy as a method of supporting US global leadership] *Mizhnarodni vidnosyny. Seriiia «Politychni nauky»*. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/2562 [in Ukrainian].
2. Zakharchuk-Duke O. (2014) Problema kultury movlennia u naukovomu poli suchasnoi linhvodydaktyky. [The problem of speech culture in the scientific field of modern language didactics] *Ukrainska mova i literatura v shkolakh Ukrainy. Nauka – shkoli, movoznavchii studii*, 2014. № 2. P. 19–25. [in Ukrainian].
3. Istomina, K. (2015). Profesiina pidhotovka fakhivtsiv z mizhnarodnykh vidnosyn v universyteti Toronto. [Professional training of specialists in international relations at the University of Toronto]. *Molodyi vchenyi*, (3 (2)), 2015, P. 94–97. [in Ukrainian].
4. Karaman O. (2018). Movlennieva kultura maibutnoho fakhivtsia z mizhnarodnykh vidnosyn yak skladnyk imidzhu. [Speech culture of the future specialist in international relations as a component of the image]. *Tendentsii ta perspektyvy formuvannia profesiinoi leksyky*, 2018. № 8. URL: <https://dspace.hnpu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/831c076b-3793-4bb9-9884-b54391def1f3/content#page=175> [in Ukrainian].
5. Serman L. (2020) Pedagogichni umovy formuvannia profesiinoho imidzhu u maibutnikh uchyteliv inozemnoi movy. [Pedagogical conditions for the formation of a professional image of future foreign language teachers]. (Manuscript). Dissertation, Rivne State Humanitarian University, Rivne, 2020. [in Ukrainian].
6. Snihovska O. (2015) Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti mizhnarodnykiv pry vykladanni inozemnoi movy. [Formation of intercultural competence of internationals in teaching a foreign language]. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika*, 2015. № 23. P. 82–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Potip_2015_23_118 [in Ukrainian].
7. Tretko V. (2013) Mizhdystsyplinarnyi pidkhid u pidhotovtsi maibutnikh mahistriv mizhnarodnykh vidnosyn. [An interdisciplinary approach in training future masters of international relations]. *Osvita doroslykh: teoriia, dosvid, perspektyvy*, 2013. № 6. P. 94–102. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/OD_2013_6_13. [in Ukrainian].
8. Duke, S. (2012). Diplomatic Training and the Challenges Facing the EEAS. *The Hague Journal of Diplomacy*, 7(1), 95–114. URL: <https://doi.org/10.1163/187119112X609167>